

Nr 38

Av herr Andersson i Luleå m. fl., om *förtidspensionering, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 31 i Första kammaren)

Situationen för den äldre arbetskraften tilldrar sig en allt större uppmärksamhet. Orsakerna är flera. Främst bör nämnas befolkningsutvecklingen och den tilltagande ökningen av antalet människor i de högre åldrarna. Fortfarande är arbetet inom flera yrken fysiskt sett mycket påfrestande. Den ökade produktiviteten har inte genomgående varit resultatet av en alltmer utvecklad teknik. Arbetstakten har pressats upp även där tekniska förändringar i arbetsprocessen varit påtagliga. Dessa kan ha gjort arbetet fysiskt lättare, men samtidigt ökat den psykiska belastningen på människorna. Att kunna »hänga med» i det alltmer påfrestande arbetet har blivit ett besvärligt problem för särskilt den äldre arbetskraften.

Dess användning i arbetslivet aktualiserar bl. a. problem på företagshälsovårdens och bioteknologiens område. Men frågan inställer sig även huruvida nu gällande *pensionsålder* är anpassad till de krav det nutida arbetslivet ställer på ett stort antal yrkesutövare. Det är uppenbart att svaret på den ställda frågan inte kan bli ett entydigt vare sig ja eller nej. Det finns yrken och sysselsättningar inom vilka en högre ålder än nuvarande pensionsålder inte utgör något hinder för fortsatt yrkesutövning. I sådana fall är det inte närmast en fråga om särpräglad god fysik och psykisk kondition, utan exempel på en god anpassning av arbetet till människan. Mot sådana företeelser står å den andra sidan de inledningsvis påtalade faktiska förhållandena, vilka berättigar omdömet att vi i Sverige har en allmänt sett för hög pensionsålder. Den kommunistiska riksdagsgruppen har vid tidigare tillfällen föreslagit såväl en generell sänkning av pensionsåldern som rest delkravet om sänkt pensionsålder för utövare inom tunga och hälsofarliga yrken. Förslagen i denna riktning har emellertid icke vunnit riksdagens gehör.

Till Landsorganisationens kongress 3—10 oktober 1966 hade motioner väckts om såväl en generell sänkning av pensionsåldern (Metallindustriarbetareförbundets avd. i Borlänge) som sänkt pensionsålder för grupper med fysiskt eller psykiskt eller i övrigt hälsovådligt arbete (Sv. transportarbetareförbundet). I sitt utlåtande över motionerna hänvisar LO-sekretariatet till att pensionsålderns sänkning till generellt 65 år skulle dra en merkostnad av 620 milj. kronor och till 63 år inte mindre än 1,3 miljard kronor.

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 4 saml. Nr 38—43

LO-ledningen ansåg att vid en total bedömning kunde inte en generell sänkning av pensionsåldern framstå som den nu mest angelägna insatsen för social utjämning. Däremot hävdades att frågan om en sänkning av pensionsåldern för grupper med fysiskt och psykiskt påfrestande arbete eller i övrigt hälsovådligt arbete vore en mera angelägen uppgift att lösa. Frågan bör, heter det i utlåtandet, prövas förhandlings- och avtalsvägen och först om detta visar sig vara en oframkomlig väg bör en lösning genom lagstiftning på nytt tas upp till övervägande.

Behandlingen av de åberopade motionerna på LO-kongressen illustrerar eftertryckligt det angelägna i de tidigare bl. a. av den kommunistiska riksdagsgruppen resta kraven i samma riktning. Vad angår att rycka loss den åsyftade delen ur pensioneringssystemet inom sociallagstiftningen hyser vi för vår del mycket starka betänkligheter. Det kan dessutom i praktiken innebära ett åsidosättande av enskilda löntagare, som eljest vid en lagstiftning på området skulle komma i åtnjutande av en lägre pensionsålder. När det gäller att definiera begreppet »tunga och hälsofarliga arbeten» och härvidlag åstadkomma en acceptabel gränsdragning har den kommunistiska riksdagsgruppen hyst vissa betänkligheter. I motion nr II: 385 vid 1966 års riksdag ville gruppen därför tillgodose i sak samma syfte genom att yrka ändringar i lagen om förtida uttag av ålderspension. När emellertid en av landets högsta fackliga instanser, Landsorganisationens kongress, uppenbarligen anser det vara möjligt att bemästra problemen om en till vissa grupper begränsad sänkt pensionsålder, anser vi att frågan bör bli föremål för utredning. Utgående från att en reglering av sänkt pensionsålder för vissa grupper skall stadfästas genom lagstiftning, föreslår vi i en särskild följemotion att sådan utredning beslutas av riksdagen.

Sysselsättningssvårigheter

Det är emellertid också ur en annan än nyssnämnda synvinkel som svårigheter rests för den äldre arbetskraften. I särskilt vissa landsdelar har företagsnedläggningar ägt rum i stor utsträckning, exempelvis i Ådalen och inom textilindustriens koncentrationsområden.

Studieförbundet Näringsliv och samhälle (SNS) publicerade år 1964 i boken »Näringsliv i omvandling» en studie av branschrationiseringen i Sverige 1958—1962. Undersökningen gällde två nedlagda yllefabriker i Norrköping och Malmö, båda nedlagda under senare delen av 1950-talet och med vardera ca 400 arbetare, då varslet om nedläggningen kom. Två år efter nedläggningen av norrköpingsfabriken var 6 % av männen och 11 % av kvinnorna fortfarande arbetslösa, medan 10 % av männen och 19 % av kvinnorna redovisades som »lämnat arbetsmarknaden». För malmöfabrikens del var ett år efter nedläggningen 3 % av männen och 14 % av kvinnorna redovisade som arbetslösa, medan 2 % av männen och 13 % av

kvinnorna uppgavs ha »lämnat arbetsmarknaden». Sv. textilarbetareförbundet, som åberopar dessa undersökningsresultat i sin motion till fjol-årets LO-kongress, anser sig ha anledning att tro, att de som »lämnat arbetsmarknaden» inte önskat detta, utan i de allra flesta fall inte kunnat beredas annan sysselsättning. Textilarbetareförbundet ger i motionen exempel på en i april 1966 nedlagd yllefabrik i Nyköping. Drygt hälften var över 50 år. Omkring en tredjedel av fabriken 160 arbetare betecknades av arbetsförmedlingen som tillhörande kategorien svårplacerade. Från en fabrik i Malmö med över 400 anställda var vid tidpunkten för nedläggningen drygt hälften över 50 år och inte mindre än 30 % var över 60 år.

Liknande problem med den s. k. svårplacerade äldre arbetskraften torde finnas fastän i olika storleksgrad praktiskt taget i hela landet. Textilarbetareförbundet tolkar läget på följande sätt: »Situationen kanske kortast kan beskrivas så, att vi har att motse en ökad *brist* på det slags arbetskraft, som industrien anser sig behöva, men samtidigt ett växande *överskott* på sådan arbetskraft, för vilken lämpliga arbetsuppgifter inte finns enligt arbetsgivarens uppfattning.»

»Lilla LO-utredningen», delstudie 7 eller den s. k. Vargenundersökningen, ger ett utomordentligt intressant sakmaterial till belysning av problemens omfattning och angelägenhetsgrad i här berörda hänseenden.

I motionerna II: 7 och I: 4 vid 1966 års riksdag berörde den kommunistiska riksdagsgruppen såväl den arbetsmarknadspolitiska som socialmedicinska aspekten på problemen om den äldre arbetskraften. I senare avseendet hävdades att »för äldre med viss nedsatt arbetsförmåga bör ordnas med verkstäder eller arbete i annan form». Textilarbetareförbundet ger i åberopade kongressmotion uttryck åt liknande tankegångar när förbundet hävdar, att utökade möjligheter till s. k. skyddad sysselsättning bör övervägas. *I en särskild motion vid årets riksdag ställer den kommunistiska riksdagsgruppen vissa förslag ägnade att främja utvecklingen av verksamheten genom skyddade verkstäder.*

Men man måste realistiskt räkna med att trots olika slag av arbetsmarknadspolitiska åtgärder kommer det att finnas äldre arbetare, som inte kommer att kunna beredas sysselsättning. *Deras försörjning och personliga trygghet kan inte förbises av samhället.* Det går heller inte att förbise situationen för den kategori äldre arbetare vars arbetsförmåga starkt avtagit men som inte direkt är sjuka och uppfyller villkoren för en förtidspensionering.

Förtida uttag och förtidspensionering

Den kommunistiska riksdagsgruppen har vid flera riksdagar i följd under senare år föreslagit en ändring av reglerna för förtida pensionsuttag,

främst innebärande att reduceringen av pensionsbeloppet upphör vid uppnådda 67 år.

Frågan vidröres i den återopade kongressmotionen från Sv. textilarbetsförbundet. Förbundet nämner att möjligheten till förtida ålderspension för närvarande inte är någon tillfredsställande lösning av den äldre arbetskraftens försörjningsproblem. Bland de lösningar förbundet anser bör övervägas nämnas ändrade reduceringsregler vid förtida pensionsuttag.

Även i fackförbundstidningen SIA (Skogsindustriarbetaren) nr 24 1966 granskas i en artikel situationen för äldre arbetare vid företagsnedläggningar i Ådalen och uttalas en varning mot att söka lösa de uppkomna svårigheterna genom förtida pensionsuttag. Den som vid 63 år gör sådant uttag går även miste om 3 poängår och får därmed lägre ATP. I sådant fall minskas pensionen sammanlagt med 2 905 kronor för varje år under återstoden av livet, räknat i dagens penningvärde, framhåller artikelförfattaren.

Den klart otillfredsställande utformningen av bestämmelserna i lagen om förtida ålderspension blir nu föremål för viss bearbetning i positiv riktning. Till pensionsförsäkringskommittén har sålunda hänskjutits rekommendationen från arbetsmarknadskommittén, att förtidspensionering skall kunna ersätta förtida uttag vid inträffad invaliditet eller sjukdom. Bestämmelserna utsluter f. n. sådan övergång. Därmed kan full pension utgå från uppnådda 67 år. Den tillämnade reformeringen av lagen borde fullföljas att även gälla reduceringsreglerna.

Men det avgörande är givetvis inte på vilket sätt — utan att frågan om tryggheten till försörjning och utkomst blir löst för de kategorier äldre arbetare det här är fråga om.

En annan möjlig lösning som vid ett övervägande av detta frågekomplex bör bli föremål för prövning är en vidsträcktare tillämpning av *förtidspensioneringen*. LO-sekretariatet ger i utlåtande till motionerna nr 68—71 till fjolårets LO-kongress uttryck åt följande mening: »Mildare kriterier vid bedömning av de medicinska skälen och starkare hänsynstagande till personens möjligheter på arbetsmarknaden borde tillämpas vid beviljande av förtidspension.» Ett genomförande av en sådan generösare behandling av förtidspensioneringsärenden är onekligen ett uppslag, som bör bli föremål för närmare prövning. Det måste enligt vår mening också förutsätta en översyn av nu gällande ersättningsbelopp såväl som bedömningsgrunderna för förtidspensioneringen.

Av det sagda framgår att trygghets- och försörjningsproblemen för den äldre arbetskraften måste lösas efter flera linjer: genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder, ett övervägande av sänkt pensionsålder för utövare av tunga och hälsofarliga yrken, inkomstskydd genom reformering i angiven riktning av lagen om förtida uttag av ålderspension eller vidsträcktare tillämpning i vissa fall av förtidspensionering. Med stöd av det anförda föreslår vi,

